

(2 години)

**ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
ЄВГЕНА ПАВЛОВИЧА ПЛУЖНИКА
(1898-1936)**

План

1. Життєва доля письменника.
2. Трагізм громадянської війни у збірці "Дні":
3. Новаторство жанру медитації в доробку Є.Плужника.

Література

Основна:

1. Ковалів Ю. "... Виріс я на межах двох світів": До 100-річчя від дня народження Євгена Плужника // Дивослово. – 1998. – № 12. – С. 5-7.
2. Ковалів Ю. "Навчись тишини..." // Світовид. – 1998. – № 3. – С. 109-116.
3. Луцій С. Плужник і Підмогильний: у складних філософських пошуках // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 4 (116). – С. 10-11.
4. Новиченко Л. Євген Плужник // Історія української літератури ХХ століття: У 2-х книгах. – Кн. 1: Перша половина ХХ століття / Дончик В. – К.: Либідь, 1998. – С. 192-199.
5. Тайга Т. Як умер на Соловках поет Є.Плужник // Дніпро. – 1991. – № 1. – С. 178-180.
6. Токмань Г. Жар думок: Лірика Є.Плужника як художньо-філософський феномен: Монографія. – К.: Академія, 2013. – 224 с.
7. Череватенко Л. Все, чим душа боліла // Плужник Є. Поезії. – К.: Радянський письменник, 1988. – С. 5-10.

Додаткова:

1. Кодак М. Огром Євгена-Плужника-поета: Монографія. – Луцьк: Твердиня, 2009. – 192 с.
2. Скирда Л. Євген Плужник: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1989. – 151 с.

Народився Євген Павлович Плужник 26 грудня 1898 року в слободі Кантемирівці, колишнього Богучарського повіту, на південному сході Воронежської губернії (т.б. на Слобожанщині). Батько його був хліборобом і небагатим купцем, родом з Полтавщини, землі не мав, заробляв працюючи у фірмі, що торгувала сукном і вовняним матеріалом. Мати, родом із Воронежчини, із заможної родини, турботлива і дбайлива. Вона хворіла на сухоти, померла молодою, залишивши осиротілими дітей. Найменшому Євгену на той час було 7 років. Дітьми і господарством стала опікуватися літня самотня родичка. У родині було восьмеро дітей, які, успадкувавши від матері сухоти, періодично покидали світ. Це наклало відбиток і на характер Євгена.

У гімназійні роки Є.Плужник навчався своєрідно: він не регулярно відвідував заняття, які його не цікавили, проте любив історію і літературу, багато часу проводив у бібліотеках і кінотеатрах. Батько спрямовував сина до науки. Коли його відраховували, переводив з гімназії до гімназії: у Воронежі, Ростові, Богучар – і

врешті 1918 року, по десятих роках навчання, хлопець одержав атестат. Того ж 1918 р. Є.Плужник переїхав разом з родиною на Полтавщину (с. Великі Багачки), де протягом двох років сухоти забрали життя Євгенових сестри, батька і брата.

У революційну добу він вчителював на Миргородщині – викладав мову і літературу, організував театральний гурток. Українське національне відродження зумовило життєвий шлях Є.Плужника, його пошуки себе як творчої особистості, яка прагне самореалізуватися. 1920 р. Є.Плужник прибув до Києва, спочатку навчався рік у ветеринарно-зоотехнічному інституті (наука не припала до душі, покинув), а згодом у музично-драматичному інституті ім. М.Лисенка. В музично-драматичному інституті був відзначений як студент із самобутнім сприйняттям мистецтва, здатний до оригінальної інтерпретації твору. Але потяг до поезії перемагає, Є.Плужник так само залишає навчання. Довелося працювати в різних сферах – продавати газети, вчителював, редагував письменницькі тексти, укладав словник ділового мовлення і поетичну антологію, перекладав. Були й періоди безробіття, напівголодного існування, непотрібності суспільству.

Перші українські вірші (були й російською мовою) опубліковані 1923 року в київському журналі «Глобус» під псевдонімом Кантемирянин (від назви рідного села) і мали переважно публіцистичний характер. З 1924 р. він активний учасник літературної організації «Ланка», яку в 1926 р. перейменовано у «Марс».

Усього десять років тривала літературна творчість Є.Плужника, але це був період творчого горіння митця. Поетові приходилося нелегко: його немилосердно переслідує хвороба, він боровся з тривалими періодами загострень, змушений щорічно лікуватися в Криму чи на Кавказі. Водночас він знаходить сили для творчості. 1926 р. вийшла перша збірка поезій «Дні». Через рік з'явилася друга збірка – «Рання осінь» (1927), а третя – «Рівновага» (1933), впорядкована ще автором, побачила світ в 1966 році у складі «Вибраного» Є.Плужника. Письменник відомий як автор п'єс «Професор Сухораб» (1928), «У дворі на передмісті» (1929), роману «Недуга» (1929).

Письменник переклав українською мовою деякі твори М.Гоголя «Невський проспект» та «Одруження», А.Чехова «Похлібці», «Злодії»; «Тихий Дон» М.Шолохова, «Дитинство» й «Отроцтво» Л.Толстого та інші. Спільно з В.Підмогильним уклав словник «Фразеологія ділової мови» (1926). Працював разом з В.Атаманюком і Ф.Якубовським над «Антологією української поезії» (1930 – 1932).

Є.Плужник розділив долю митців «розстріляного відродження». У сумнозвісну добу сталінського терору проти діячів української культури його було безпідставно арештовано 4 грудня 1934 р., звинувачено в контрреволюційній діяльності й націоналізмі. Уже в березні 1935 року відбувся судовий процес виїзної Військової комісії Верховного Суду СРСР, який тривав одну ніч (22 година 27 березня – 5 година 28 березня) у колишній церкві Інституту шляхетних панянок, що був перетворений на Республіканський НКВС. Вирок – найвища міра покарання – розстріл, який було змінено найтривалішим терміном ув'язнення у спецтаборах – 10 років концтаборів. Його тяжко хворого на останній стадії туберкульозу було вивезено на Соловки. Є.Плужник сприйняв заміну розстрілу на тривале ув'язнення як надію на життя. Але вижити не судилося. 2 лютого 1936 р. поет помер від сухот і

похований у братській могилі політв'язнів. Вірші, які Є.Плужник написав у таборі, досі не знайдено. Не відомо, де саме його могила на зрівняному соловецькому цвинтарі.

1956 року постановою Військової колегії Верховного Суду СРСР вирок Є.Плужнику скасовано і справу припинено "за відсутністю складу злочину". Проте арешт Плужникових творів у СРСР тривав ще десять років, до 1966 року, було заборонено і будь-які їх дослідження.

Лірика Є.Плужника відбивала настрої доби, змальовуючи трагізм буття людини в жорстокому світі катастроф, революції та братовбивчих воєн. Митця непокоїла доля людини, сенс її буття. В емоційній палітрі домінує біль – від убивств, безробіття у місті, голоду на селі, нищення української ментальності, загалом від знецінення людини.

Провідними у збірці «Дні» є мотиви насильницької смерті та існування людини-свідка, серце якої вражене нею. Низку віршів у збірці називають "розстрільним циклом" (Л.Череватенко). Безглуздому й *немилосердному кровопролиттю* поет протиставив *людинолюбство*. Він осуджує чи то «білий», чи то «червоний» терор, так звану «класову боротьбу», якими б гаслами вона не прикривалась. Твори збірки «Дні» відбивають масштаб соціальних потрясінь і людських трагедій, відзначаються пристрасним утвердженням гуманістичного ідеалу.

«Як страшно! Людське серце до краю обідніло» (рядки зі «Скорбної матері» П.Тичини) – епіграф до збірки, який відбиває проблематику творів і трагічне світосприйняття поета. З цією метою він звертається до поезики експресіонізму, прагнучи найглибше вплинути на емоції читача.

Для Є.Плужника як митця-експресіоніста світ позначений людськими стражданнями, болями, невинними смертями. Про громадянську війну в Україні він пише як про вселюдське лихо, всесвітні суспільні катаклізми.

У центрі його ліричних мініатюр:

- картини розстрілів,
- безжально обірваного молодого життя,
- трагічна доля людини, безглуздя ситуації, коли брат убиває брата: «А хто з них винний, а хто з них правий! — / З-під однакових стріх» («Сідало сонце»).

З глибоким психологізмом він змальовує епізоди розстрілів, спричинених «тотальною», «звичною жорстокістю», дією антигуманних сил:

Зціпив зуби. Блідий-блідий!
 За байраком село палало.
 Хтось прикладом у спину – йди!
 Вас чимало!
 Сухо чмихнув старий наган (Перша нота нової гами...)
 Надвечірній лягав туман
 Над житами... «Зціпив зуби»

Ліричні драми «Уночі вели його на розстріл», «Притулив до стіни людину», «Зустрів кулю за лісом» сповнені гострого болю за невинними жертвами революції: смерть переслідує людину на кожному кроці, трагедія чийогось обірваного життя

волає до совісті кожного. Образи наповнені експресією, граничним лаконізмом:

Пригнали до стінки людину,
Витяг нагана...
Придивляйся, дітлаха, з-за тину,
Гра бездоганна!

Вирішальний, убивчий постріл, як правило, поет не описує, залишаючи за крапками (крапки багатомовні: за ними приховано найважливіші події, найнапруженіші перебіги почуттів, історичні алюзії, таємничі лакуни).

Експресіоністська поезія Є.Плужника була лірикою болю, душевного крику й будувалась на поетиці «короткого удару» (М.Рильський), щоб такими емоційно різючими образами передати жахливу руїну України.

Лірика поета – це лірика напруженої, схвильованої, але підкреслено антисентиментальної образної думки, лірика стислої, психологічно насиченого висловлювання, що вкладається здебільшого в кілька (2, 3 рідко 4, 5 канонічних строф). Рядки Є.Плужника закуті в мініатюрні об'єми, але являють собою гранично конденсовані ліричні драми.

Значних здобутків Є.Плужник досяг у жанрі медитації, органічно поєднавши філософські роздуми з глибокими психологічними одкровеннями. У цих поезіях він порушував складні проблеми буття: життя і смерті, невлаштованості людини у світі, трагізм її існування, жертвовності в ім'я майбутнього.

Такими мотивами пройняті медитації «І вийшов на поле, а поле – мертво...», «Там, де полягли вони за волю», «Люблю в уяві декілька сторінок» та ін. Поет відбив болючі дисонанси між проголошеними творцями «нової доби» гаслами гуманізму і їх реалізацією, вольовими пориваннями народу і «приборканням» новою владою України.

Поет осмислює:

- сучасні тенденції буття («О жорстокий час! І весь в крові!» в поезії «... *І ось ляжу — родючий гній*».),
- минуле рідного народу («О, золоті далекі будні / Серед родючих вільних нив!» — вигукує герой, бо тоді виборювалась свобода України, а тому для нього ці дні «золоті» у поезії «Для вас, історики майбутні»),
- і майбутнє: «О днів прийдешніх обрії безмірні!» – вигукує ліричний герой медитації «У дужих дні – немов слухняна глина...».

Поетичну світобудову Є.Плужник не мислить без природи, яка не тільки є предметом рефлексій ліричного героя, а й рівноправним персонажем емоційних колізій, одухотворюється, залишаючись у вічних зв'язках стихій, у своїй холодній величі й таємничості.

Характерними рисами поезії Є.Плужника є: місткість; антиномічність; оксюморонність; гра антитез і контрастів, афористичність.

Оригінальність творів Є.Плужника недемонстративна, не епатажна. Поет прийшов своїм неповторним, мистецьким шляхом до багатьох філософських ідей, які були відкриттям європейських мислителів. Плужників філософський розмисел тяжіє до європейського екзистенціалізму, а поетика – до європейського модерну 30-х років ХХ століття.